

**QASHQADARYO HUDUDIIY OG'ZAKI NUTQIDAGI "BO'PTI" DISKURS
MARKERINING PRAGMATIK FUNKSIYALARI VA INGLIZ TILIDAGI
FUNKSIONAL MUQOBILLARI**

Meyliyeva Nigora

Qarshi Davlat Universiteti

Meyliyevenigora5@gmail.com

Annotatsiya. *Mazkur tezisda Qashqadaryo hududiiy og'zaki nutqida faol qo'llanadigan "bo'pti" diskurs markerining kommunikativ-pragmatik xususiyatlari hamda uning ingliz og'zaki nutqidagi funksional muqobillari chog'ishtirma jihatdan tahlil qilinadi. "Bo'pti" birligi kontekstga ko'ra rozilik bildirish, suhbatni yakunlash, mavzuni o'zgartirish, norozilikni yumshatish, murosaga kelish hamda kommunikativ qarorni ifodalash kabi turli vazifalarni bajarishi mumkin. Ingliz tilida mazkur funksiyalar okay, alright, right, fine singari diskurs markerlari orqali yuzaga chiqishi kuzatiladi. Tadqiqotda chog'ishtirma, kontekstual va funksional-pragmatik tahlil metodlaridan foydalaniladi.*

Kalit so'zlar: *diskurs marker, bo'pti, pragmatika, Qashqadaryo hududiiy nutqi, og'zaki nutq, okay, alright, chog'ishtirma tilshunoslik.*

Kirish

Og'zaki muloqotda ayrim til birliklari gapning asosiy mazmunidan tashqari, suhbatning qanday davom etishi, so'zlovchining suhbatdoshga munosabati hamda kommunikativ vaziyatning boshqarilishida muhim rol o'ynaydi. Bunday vositalar zamonaviy tilshunoslikda diskurs markerlari yoki pragmatik markerlar sifatida o'rganiladi.

D. Schiffirin diskurs markerlarini nutq qismlarini o'zaro bog'lash va muloqotni tashkil etishga xizmat qiluvchi birliklar sifatida izohlaydi. B. Fraser esa bunday birliklarning ma'nosi ularning lug'aviy mazmunidan tashqari, kommunikativ kontekst bilan chambarchas bog'liqligini ta'kidlaydi.

O'zbek og'zaki nutqida ha endi, bo'pti, xullas, mayli, -ku, -da, -chi kabi birliklar turli pragmatik vazifalarni bajaradi. Qashqadaryo hududiiy so'zlashuv nutqida ham bo'pti birligi kundalik muloqotda faol qo'llanib, vaziyatga ko'ra turlicha kommunikativ ma'no kasb etadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi "bo'pti" diskurs markerining asosiy pragmatik funksiyalarini aniqlash hamda ularni ingliz tilidagi okay, alright, right, fine kabi markerlar bilan funksional jihatdan chog'ishtirishdan iborat.

"Bo'pti" diskurs markerining pragmatik xususiyatlari

"Bo'pti" shaklan bo'lmoq fe'lining so'zlashuv nutqidagi qisqargan ko'rinishi bilan bog'liq bo'lsa-da, real muloqotda uning vazifasi faqat harakat yoki holatning sodir bo'lganligini ifodalash bilan cheklanmaydi. U mustaqil pragmatik birlik sifatida suhbatdoshning fikriga munosabatni ham bildirishi mumkin.

Masalan, quyidagi namunaviy vaziyatni ko'rib chiqamiz:

A: Ertaga soat sakkizda boramiz.

B: Bo'пти, boraman.

Bu yerda bo'пти suhbatdosh taklifini qabul qilish va rozilik bildirish funksiyasini bajaradi. Ingliz og'zaki nutqida mazkur funksiyaga "Okay, I'll go." yoki "Alright, I'll be there." kabi shakllar yaqin keladi.

A: Keyin yana gaplashamiz.

B: Bo'пти, mayli.

Bu kontekstda birlik nafaqat rozilik, balki suhbatni yakunlashga tayyorlikni ham ifodalaydi. Ingliz tilida shunga yaqin vazifa "Alright, talk to you later." yoki "Okay then." kabi markerlar orqali ifodalanishi mumkin.

Bo'пти-da endi!

Mazkur shakl oddiy rozilikdan farqli ravishda norozilik, zerikish yoki mavzuni davom ettirishni istamaslik kabi qo'shimcha pragmatik ma'nolarni ifodalashi mumkin. Ingliz tilida bunday vaziyatlarda "Alright, enough." yoki kontekstga qarab "Fine." shakllari yaqin kommunikativ vazifani bajarishi mumkin.

A: Men ertaga olib kelaman.

B: Bo'пти.

Bunda marker suhbatdosh bergan axborotni qabul qilish va muloqotning keyingi bosqichiga o'tishga tayyorlikni anglatadi. Ingliz tilidagi okay va right markerlari ham og'zaki nutqda shunga o'xshash diskursiv funksiyani bajaradi.

Chog'ishtirma-pragmatik tahlil

Qashqadaryo/o'zbek nutqi	Pragmatik funksiya	Ingliz tilidagi yaqin vosita
Bo'пти, boraman	Rozilik	okay / alright
Bo'пти, mayli	Murosaga kelish	alright / okay
Bo'пти, keyin gaplashamiz	Suhbatni yakunlash	okay / alright
Bo'пти-da endi!	Norozilik / mavzuni yopish	alright / fine
Bo'пти	Axborotni qabul qilish	okay / right

Mazkur birliklar o'rtasidagi aloqa lug'aviy ekvivalentlik asosida emas, balki ularning kommunikativ vazifalari asosida belgilanadi. Masalan, ingliz tilidagi fine ayrim vaziyatlarda chin rozilikni anglatasa, boshqa vaziyatlarda norozilik yoki istaksiz rozilikni ham ifodalashi mumkin. Xuddi shuningdek, o'zbekcha bo'пти ning aniq pragmatik ma'nosi ham intonatsiya, oldingi replika, suhbatdoshlar munosabati hamda kommunikativ vaziyat orqali aniqlanadi.

Shu sababli diskurs markerlarini chog'ishtirishda faqat ularning lug'aviy ma'nosiga tayanish yetarli emas. Funksiya, kontekst, intonatsiya va diskursdagi pozitsiya asosiy tahlil mezonlari hisoblanadi.

Xulosa

Qashqadaryo hududiy ogʻzaki nutqida qoʻllanadigan “boʻpti” diskurs markeri polifunksional pragmatik birlik sifatida namoyon boʻladi. U rozilik bildirish, murosaga kelish, axborotni qabul qilish, suhbatni yakunlash, mavzuni yopish va ayrim hollarda norozilikni ifodalash vazifalarini bajarishi mumkin.

Ingliz ogʻzaki nutqidagi okay, alright, right va fine markerlari mazkur funksiyalarning ayrimlari jihatidan “boʻpti”ga yaqin turadi. Biroq ular oʻrtasida toʻliq shakliy yoki semantik tenglik mavjud emas. Ularning muvofiqligi muayyan kommunikativ vaziyatdagi pragmatik funksiya orqali aniqlanadi.

Qashqadaryo hududiy shevalari va ingliz ogʻzaki nutqidagi shu kabi diskurs markerlarini sistematik ravishda chogʻishtirish ikki tilning ogʻzaki muloqot mexanizmlaridagi umumiy va milliy-xususiy jihatlarni aniqlashga imkon beradi. Mazkur yoʻnalish kelgusida Qashqadaryo hududiy nutqidan yigʻilgan autentik materiallar asosida kengaytirilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Schiffrin D. Discourse Markers. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
 2. Fraser B. What are Discourse Markers? // Journal of Pragmatics. 1999. Vol. 31, No. 7. P. 931–952.
 3. Brinton L. J. Pragmatic Markers in English: Grammaticalization and Discourse Functions. Berlin–New York: Mouton de Gruyter, 1996.
 4. Aijmer K. Understanding Pragmatic Markers: A Variational Pragmatic Approach. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2013.
 5. Schourup L. Discourse Markers // Lingua. 1999. Vol. 107. P. 227–265.
- Izoh: Dialog misollari tahlil usulini koʻrsatish uchun namunaviy kontekst sifatida berilgan. Ularni dala tadqiqoti materialli sifatida koʻrsatish tavsiya etilmaydi.*